

Overweging Huis van Dominicus, Utrecht

25 juli 2021 – Zeventiende Zondag door het jaar

gelezen: 2 Koningen 4,42-44;
Efeziërs 4,1-6; Johannes 6,1-15

1.

'Aan het eind van mijn geld houd ik altijd een stuk maand over', is een zin van het tekstschrijverscollectief Loesje. Je kunt er allerlei variaties op bedenken. Voor mijzelf: aan het eind van mijn boekenkast houd ik altijd nog een stapel boeken over. Of: aan het eind van de dag houd ik altijd nog een stuk werk over. In het leven zoals wij dat leiden, lijkt er altijd te weinig te zijn, hoeveel meer we ook hebben dan vorige generaties: meer ruimte in ons huis, meer voedsel, meer geld, meer vrije tijd. Toch is er nog volop armoede, voelen mensen zich gevangen en klein gehouden en zijn ze dat ook, zijn ze overspannen en *burn-out*. Hoeveel verzadiging er ook is, het lijkt alsof er altijd honger blijft. Daarom is het zo'n opmerkelijk zinnetje, van de profeet Elisa. Hij zegt niet: 'Zij zullen eten en tekort komen', maar 'Zij zullen eten en overhouden' (1 Kon. 4,44). We hoeven blijkbaar niet altijd van de schaarste te leven, er is uiteindelijk overvloed.

Maar overvloed in welke zin? Het valt toch niet te ontkennen dat er tekort is aan voedsel en water, tekort aan gezondheid en veerkracht, tekort aan uitzicht en het gevoel dat alle inspanning niet voor niets zijn. Een medebroeder lekendominicaan met hartfalen schreef met ontwapenende eerlijkheid op de dominicanenwebsite:

Soms vervloek ik God en vraag ik mij af waar God is. [...] Soms vraag ook ik me wel af of God wel bestaat. Waarom doet God dan niets met mij en wordt mijn gezondheid maar niet beter? Ik lees veel in boeken en ... heb ik goed kunnen lezen wat God *niet* is. Mijn grote vraag is wat God *wel* is.

Tekort aan God, een onstilbare honger naar Gods nabijheid en Gods zorg – die hij vaak niet ervaart. Hij blijft, zoals de mooie Vlaamse uitdrukking luidt, 'op zijn honger zitten'. Maar deze honger, dat peilloze gemis aan gezondheid en bijbehorende vitaliteit, die dorst naar het volle leven: dat blijkt vreemd genoeg de schuilplaats van Gods zorgende aanwezigheid. 'Ik blijf maar veel bidden, want dat doet mij goed', schrijft broeder Kees. Dat getuigt niet van goedkope vroomheid, maar van het inzicht dat een relatie er is in goede en in kwade dagen. 'Ik mag best mopperen op onze God, zeker als ik weer eens een rottag heb gehad.' Wat tekort lijkt, blijkt uiteindelijk overvloed: overvloed aan trouw.

2.

Overvloed aan trouw staat centraal in het verhaal over Jezus die met vijf broden en twee visjes een hele menigte voedt. Het begint allemaal als Jezus zijn zorg voor de menigte uitspreekt en Filippus concludeert dat voldoende voedsel kopen onmogelijk is: 'Zelfs als we voor tweehonderd denariën brood kopen, is dat niet genoeg om ieder ook maar een klein stukje te geven' (Joh. 6,7). Het is het soort constatering die ons wanhopig kunnen maken. Zelfs als we enkele honderdduizend vluchtelingen opnemen, dan is dat niet meer dan een druppel op een gloeiende plaat en het zal alleen maar nieuwe aantrekken. Zelfs als we de CO₂-uitstoot weten terug te dringen, dan zal dat de klimaatverandering niet stoppen en de biodiversiteit niet herstellen. Let wel: Jezus spreekt dergelijke inschattingen niet tegen, Hij lokt ze zelf uit. Realistische gesproken is wat nodig is inderdaad onmogelijk. Hierdoor uitgenodigd begint Andreas aarzelend niet-realistisch te spreken: hier is wel wat voedsel en er is iemand

die bereid is om dat te delen – maar ja, zegt hij er snel bij, dat zet natuurlijk geen zoden aan de dijk. Tweeduizend jaar geleden waren Jezus' leerlingen niet veel anders dan wij: zij wilden zeker niet naïef lijken. Jezus heeft daar geen last van. Hij ziet mensen die honger hebben, Hij krijgt brood aangereikt dat te delen is en Hij begint dus te delen. Zo eenvoudig. En iedereen eet en ze houden ruim over.

Jezus toont zich iemand die op Gods trouw vertrouwt en laat zo zien dat Gods trouw nog altijd te vertrouwen is. Zoals toen het volk Israël uit Egypte wegtrok en het dagelijks manna kreeg om te eten: niet in een keer genoeg voor veertig jaar, niet voor alle zekerheid een week vooruit, maar elke dag het brood voor die dag. Zoals we in het Onzevader vragen: 'geef ons heden ons dagelijks brood', geef ook vandaag het brood voor vandaag (Mt. 6,11). Volgens het Bijbelboek Deuteronomium (8,3) is het manna op deze manier een teken dat de mens niet van brood alleen leeft, maar van alles dat de mond van de Ene voortbrengt. In de evangelies volgens Matteüs (4,4) en Lucas (4,4) citeert Jezus dit vers als de duivel hem voorstelt uit stenen brood te maken en zo spectaculair een einde te maken aan alle honger. In het Johannesevangelie, aan het einde van de lezing van vandaag, laat Jezus even beslist weten daar niet voor in te zijn wanneer Hij voorkomt dat Hij tot koning wordt gemaakt. De honger zal niet verdwijnen, want hoeveel voedsel er ook is, we zullen altijd blijven hongerigen met een honger die alleen gestild kan worden door Gods getrouwe nabijheid, dag aan dag aan dag aan dag aan dag. Van die nabijheid en die trouw leven wij, het is die nabijheid en die trouw die Jezus belichaamt.

Jezus neemt onze honger niet weg, Jezus maakt duidelijk dat onze honger niet zinloos is.

3.

De Frans-Joodse filosofe en mystica Simone Weil (1909-1943) heeft geschreven dat het er niet om gaat dat wij verlangen en hopen op wat toch al beschikbaar is. Integendeel, wij moeten volgens Weil zijn als een kind dat huilt omdat het honger heeft en dat zich niet afvraagt of er voedsel is of niet. Dan zal er uiteindelijk voedsel zijn, zoals de borsten van een moeder van een pasgeboren baby melk produceren doordat het kind huilt. Wat Weil betreft komt het gevoel van verlatenheid in de Westerse wereld voort uit onze fantasie dat wij voor onszelf zorgen. Wij denken niets of niemand nodig te hebben – neen, behalve degenen die wij in onze macht hebben en met zachte of harde hand dwingen te doen wat wij willen en behalve datgene waarvan wij vergeten zijn dat wij het aan ons onderworpen hebben en waarvan wij fantaseren dat we ermee mogen doen wat wij willen. Wij leven nog altijd van wat uit de mond van God komt en dat is alles wat er is want, zoals Psalm 33 (vers 9) zegt: 'Hij sprak en het was er, hij gebod en daar stond het'.

Simone Weil verwijst graag en vaak naar de zinnen in de Hebreeënbrief (5,7-9), waarin gezegd wordt dat Gods Zoon in de school van het lijden gehoorzaamheid heeft geleerd en onder tranen smeekbeden heeft opgedragen aan God, die hem van de dood kon redden. Door dit taaie verlangen te leven werd Hij 'bron van eeuwige redding', staat er. Hij maakt het mogelijk dat wij ons eigen diepe en hartstochtelijke verlangen werkelijk en ten volle tot ons door laten dringen en zo verbonden zijn met zijn verlangen dat uiteindelijk Gods verlangen blijkt. 'Ik ben het brood dat uit de hemel is neergedaald', zal Jezus verderop in het hoofdstuk zeggen waarvan wij vanmorgen het begin lazen (Joh. 6,41). Dat brood eten is delen in de zekerheid dat wij redding nodig hebben en dat die redding er ook zal zijn. Dat brood eten is leven van Gods nabijheid.

4.

Tijdens de coronacrisis zijn we er hardhandig mee geconfronteerd dat wij afhankelijk zijn van krachten die ons ver te boven gaan. Maar het lijkt erop dat wij maar niet konden toegeven dat wij daar niet tegen zijn opgewassen. In plaats daarvan praatten wij over vrijwel niets anders dan over onze maatregelen, onze inspanningen om vaccins te ontwikkelen en deden wij alsof alles daarvan afhangt. Daardoor lijkt wel of niemand op het idee kwam om met de apostel Andreas te zeggen: 'Er is hier wel een jongen met vijf gerstebroodjes en twee gedroogde vissen'. Wij riepen niet om brood en dus zagen we het brood niet dat er werd aangeboden om te delen. Daarom kregen wij naar ons gevoel geen brood en werden we geen brood voor elkaar, zoals Jezus ons brood is door ons gemis en onze hunkering te delen. Gelukkig niet iedereen afzonderlijk, maar collectief trokken wij ons angstig terug op onszelf om zoveel mogelijk voor alles en iedereen, ook voor onszelf, te verbergen hoezeer wij ons verlaten voelden en hoe moeilijk wij om konden gaan met deze eenzaamheid. Wij wachtten op iemand die ons van onze pijn en onze honger zou verlossen, zoals de mensen Jezus tot koning wilde maken, zodat ze altijd eten in overvloed zouden hebben. Zo iemand kwam er ook nu niet.

Als aan het einde van het Johannesevangelie Pilatus Jezus vraagt of Hij nu wel of geen koning is, zegt Jezus uiteindelijk: 'Ja, koning ben Ik. Hiertoe ben Ik geboren en hiertoe ben Ik in de wereld gekomen om getuigenis af te leggen van de waarheid' (Joh. 18,37). Niet dus door het ons mogelijk te maken om de waarheid van onze afhankelijkheid en kwetsbaarheid te ontlopen, maar door de confrontatie aan te gaan met alles wat er aan de hand is en te midden daarvan, vanuit de honger naar waardigheid en gerechtigheid, naar betrokkenheid en betekenis, ten volle te leven zoals leven bedoeld is.

Laten we in het gras gaan zitten, laten wij werkelijk onze honger voelen, verbonden als deze is met een honger die de hele schepping doortrekt, en laten wij zo het voedsel uit de hemel hunkeren, het brood uit Jezus' handen verlangen zodat wij weer weten dat we samen met de rest van de wereld leven van alles wat uit de mond van God komt. Wij zullen eten en manden vol brood overhouden.

Erik Borgman